

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ

з навчальної дисципліни **Оперативно – розшукове забезпечення
кримінального провадження**
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність

ТЕМА

**ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ
ТА ПІДСТАВИ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ.**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 21.09.2023 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол № 8 від 17.09.2023 року)

Розробник:

Доцентка кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Вінцук В.В.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.
2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

ТЕМА 5. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ТА ПІДСТАВИ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ.**План лекції****Вступ**

1. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії.
2. Поняття, види та система негласних слідчих (розшукових) дій.
3. Зміст конкретних видів негласних слідчих (розшукових) дій що проводяться з використанням сучасних інформаційних технологій.
4. Загальні положення про підстави проведення НСРД що проводяться з використанням сучасних інформаційних технологій в ОРД. Підстави для використання сучасних інформаційних технологій в проведенні ОРД та НСРД.

Висновки**Рекомендована література:**

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254/96 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141.
[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Tex](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Tex)
2. Кримінальний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2015. – 186 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. — 2012. — 19 травня (№ 90—91). :
[URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14).
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 // ВВР України. – 2015. – №40-41, Ст. 379.
[URI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text)
5. Про оперативно-розшукову діяльність Закон України від 18 лютого 1992 р. №2135–ХІІ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Реж. доступу:
[URI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text)
6. Закон України «Про інформацію» від 02.10. 1992 року. [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Реж. доступу:
[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text)
7. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу:
[URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12)
8. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Реж. доступу:

[URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12)

9. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року // Офіційний вісник України від 07.11.2014. – № 87. – Ст. 2471.

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text)

10. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. №3341–ХІІ.

11. Наказ МВС України від 19.11.2012 р. № 1050 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» [Текст] / Міністерство внутрішніх справ України. – К., 2012. – 42 с.

12. Наказ МВС України від 09.08.2012 року № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування МВС України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/o51>

13. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 06. 07. 2017 №570.

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text)

14. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07 липня 2017 № 575.

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text)

15. Наказ СБУ від 23. 12. 2020 р. № 383 «Про затвердження Зводу відомостей що становлять державну таємницю».

16. Наказ від 16.11. 2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 Генеральна прокуратура України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Адміністрація державної прикордонної служби України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні».

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text)

17. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генеральної прокуратури України від 06 квітня 2016 № 139.

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text)

Основна

18. Оперативно-розшукова діяльність: посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 228.

URL: <https://jurkniga.ua/contents/operativno-rozshukova-diynalnist-dlya-pidgotovki-do-ispitiv-.pdf>

19. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) : навч. посіб. / І.Р. Шинкаренко, І.О. Шинкаренко, О.В. Кириченко. – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2015. – 320 с.

URL:<https://dduvs.in.ua/wpcontent/uploads/files/Structure/library/student/np2015ord.pdf>

20. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник / О. О. Подобний. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 258 с.

URL:
http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16138/%D0%9E%D0%A0%D0%94%20%D0%9E%D0%AE%D0%90%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Допоміжна

21. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 620 с.

22. Білічак О.А. Негласні слідчі (розшукові) дії. - К.: Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НАСБ України, 2014. – 360 с.

23. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному судочинстві України : монографія. Київ : ВД «Декор», 2015. 470 с

24. Юхно О. О. Використання сучасних інформаційних технологій працівниками поліції при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій: [навч. посіб.] / О. О. Юхно, О. О. Загуменний. - 2-ге вид., доп. і перероб. - Харків: Колегіум, 2020. - 116 с.

Інформаційні ресурси

- – Національна парламентська бібліотека України.
- <http://www.court.gov.ua/vscourt> – офіційний веб портал судової влади в Україні.
- – офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
- <http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
- <http://www.mvs.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.

- <http://www.nbu.gov.ua> – Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
- <http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
- <http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
- <http://www.pravoznavec.com.ua> – Електронна бібліотека юридичної літератури «Правознавець».

ВСТУП

Підвищення ефективності протидії злочинності на сучасному етапі, зміцнення гарантій забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному судочинстві потребують удосконалення інструментарію отримання доказів у кримінальному провадженні.

Саме на вирішення цих стратегічних завдань реформування кримінального процесу і спрямована ідея введення інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Реалізація цієї ідеї в чинному КПК України, вирішує низку проблемних питань, які на сьогодні існують в нашому законодавстві та практиці правоохоронної діяльності, зокрема, шляхом надання процесуального статусу матеріалам, отриманим із застосуванням сил та заходів оперативно-розшукової діяльності

Отже, відштовхуючись від проблем сьогодення до розгляду тематики курсу лекцій з дисципліни «Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження» підійдемо з боку визначення ролі оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному судочинстві, а саме.

У цій лекції розглянемо загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД), правову основу та підстави їх проведення спираючись на сучасне законодавство та базові положення, що стосуються організації та тактики проведення НСРД, які ґрунтуються на нормах Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», інших законодавчих та відомчих нормативно-правових актів, а також практиці їх застосування.

1. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії

Віднедавна у вітчизняній правовій науці значна увага приділяється проблемам розроблення інновацій та впровадження їх у діяльність слідчих та оперативних підрозділів. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», інноваціями є новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені

конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Обов'язковим завершальним етапом інноваційної діяльності є успішне впровадження її результатів в практику та ефективне їх використання. Тобто, істотно поліпшується якість і повнота процесу доказування, підвищується науковий рівень, скорочуються терміни досудового слідства, дозволяє урегулювати питання, що раніше не вирішувалися за відсутності належних методів і засобів. **До інноваційних продуктів** науковці правники зараховують розробки в галузі інформаційних технологій, інноваційної техніки, тактики та методики розслідування злочинів, а саме: нові або вже існуючі та прилаштовані до потреб слідчої практики техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, накопичення, аналізу та оцінки доказової інформації, нові тактичні прийоми, їх комплекси, тактичні оперативні комбінації та операції, алгоритми першочергових слідчих й оперативних дій та перевірки їх типових версій, методики розслідування нових видів злочинів та ін. Упровадження інновацій сприяє оптимізації розслідування, уникненню слідчих помилок і може бути реалізовано за такими напрямками: розроблення та використання сучасних науково-технічних засобів для виявлення, збирання й попереднього дослідження доказів; використання новітніх інноваційних та інформаційних технологій в роботі оперативного працівника та слідчого; 3) розроблення і залучення до застосування нових прийомів, методів, методик проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій стосовно розслідування злочинів.

У середині 2000 років почала формуватися міжнародна думка щодо моральності використання у кримінальному процесі негласних заходів отримання інформації на підґрунті закріплення відповідної норми у національному законодавстві. Одним з кроків формування нового етапу закріплення у суспільній думці моральності під час розслідування злочинів стало прийняття у 2007 році керівництва по кримінальному процесу для ОБСЕ, у якому передбачено використання спеціальних слідчих методів та прийомів під час розслідування злочинів. Означене та вимоги Європейського суду з прав людини щодо стандартів використання спеціальних слідчих методів та прийомів стало підґрунтям введення 21 глави «Негласні слідчі (розшукові) дії» до чинного Кримінального процесуального кодексу у 2012 році.

Аналіз філософської літератури та думок науковців у галузі суспільних наук свідчить, що стосовно НСРД – оперативно-розшукові заходи у процесі оперативно-розшукового та кримінального провадження основним підґрунтям

моральності, є те, що злочин з точки зору моралі, по характеру діяння і заподіюваній шкоді - це соціальне зло, що має зазвичай агресивно-діяльну природу.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс, запровадив інститут негласних слідчих (розшукових) дій. Згідно думки законодавця негласні слідчі (розшукові) дії відносяться до різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ч. 1 ст. 246). Розкриваючи зміст терміну «слідча (розшукова) дія», розробники Кримінального процесуального кодексу України зазначають її як дії, що спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 233 КПК України).

Негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч.ч. 1, 2 ст. 246 КПК України).

До них слід віднести: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

Правову основу проведення негласних слідчих (розшукових) дій, становлять:

- Конституція України,
- Кримінальний процесуальний кодекс України,
- Кримінальний кодекс України,
- Закони України «Про прокуратуру», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про державну таємницю», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України»,
- Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

–та інші нормативно-правові акти.

Методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій – це сукупність організаційних, практичних прийомів, у тому числі із застосуванням технічних засобів, які дозволяють у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, отримати інформацію про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома.

Суб'єктами проведення ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій є посадові уповноважені особи до компетенції яких входить проведення цієї діяльності за письмовим дорученням слідчого, прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів слідчими під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Слідчий може проводити негласні слідчі (розшукові) дії самостійно, спільно з уповноваженими оперативними підрозділами, залучати до їх проведення інших осіб, а також доручати їх проведення уповноваженим оперативним підрозділам (п. 6 ст. 246 КПК України).

Уповноважений оперативний підрозділ це оперативний підрозділ, який входить до складу державного органу, визначеного у статті 246 КПК України, залучений за рішенням керівництва органу до здійснення або участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії.

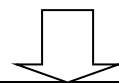
Уповноважена особа – це співробітник (працівник) уповноваженого оперативного підрозділу, залучений за рішенням керівника до проведення або участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії, інші особи, залучені за рішенням слідчого, прокурора, оперативного підрозділу.

У кримінальному провадженні під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітники (працівники) уповноваженого оперативного підрозділу *не мають права здійснювати процесуальні дії за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.*

Процесуальними документами щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій є постанови, клопотання, доручення, протоколи уповноваженого співробітника (працівника) оперативного підрозділу, слідчого, прокурора, а також ухвали слідчого судді

Порядок отримання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Втручання у приватне спілкування $\Rightarrow$ **Ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді!**

НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА КОРЕСПОНДЕНЦІЮ (СТ. 261)	АУДИО-, ВІДЕОКОНТРОЛЬ ОСОБИ (СТ. 260)
---	---------------------------------------

ОГЛЯД КОРЕСПОНДЕНЦІЇ (СТ. 262)	
	Зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 263) Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 264)

!!!Втручання у приватне спілкування правозахисника, священослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим ЗАБОРОНЕНО (Ч. 5, ст. 258)!!!

Рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий, прокурор викладає в постанові, яка має відповідати вимогам ст. ст. 246, 251 КПК України, якщо ця дія проводиться без дозволу слідчого судді, або в невідкладних випадках, передбачених ст. 250 КПК України. Клопотання слідчого, прокурора слідчому судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинне відповідати вимогам, зазначеним у ст. 248 КПК України, та матеріалам кримінального провадження, які надаються лише на вимогу слідчого судді для підтвердження необхідності проведення НСРД. У клопотанні слідчого, прокурора, ухвалі слідчого судді не зазначається уповноважений оперативний підрозділ, який має виконувати НСРД. У разі прийняття рішення про проведення НСРД, у ході якої необхідно провести іншу негласну слідчу (розшукову) дію, яка вимагає постановлення ухвали слідчого судді, слідчий, прокурор звертається до нього з клопотанням у порядку, передбаченому ст. 248 КПК України. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої НСРД, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Обов'язкові умови проведення НСРД до постановлення ухвали слідчим суддею:

- Випадки – виняткові; невідкладні; пов'язані з врятуванням життя людей та запобігання вчиненого тяжкого та особливо тяжкого злочину.
- Можуть проводитись у справах про злочини – тяжкі та особливо тяжкі; передбачені розділами 1, 2, 6, 7, 9, 13, 14, 15, 17.
- Види НСРД які можна проводити – ст. 268. Установлення радіоелектронного пристрою; ст. 269. Спостереження за особою, річчю або місцем.
- Процедура реалізації:
  - Реєстрація повідомлення про злочин;
  - Рішення приймає слідчий за згодою прокурора або прокурор;

- Невідкладно після початку слідчої дії прокурор зобов'язаний звернутись до слідчого судді;
- Слідчий суддя розглядає клопотання у порядку, визначеному ст. 248 КПК;
- Проведення НСРД підлягає припиненню, а одержана інформація – знищенню у разі відсутності дозволу суду.

Розгляд та погодження прокурором клопотання слідчого про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії здійснюється невідкладно з моменту надходження.

Прокурором вивчаються матеріали кримінального провадження, які є підставою для прийняття рішення про погодження клопотання. Відмова в погодженні клопотання приймається у формі постанови і не виключає повторного звернення слідчого після отримання додаткових доказів або усунення недоліків, вказаних прокурором у рішенні. У випадку відмови прокурора в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про проведення НСРД слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє в його погодженні (ст. 40 КПК України).

У постанові про прийняття рішення щодо проведення НСРД та у клопотанні до слідчого судді про дозвіл на проведення такої слідчої дії зазначається строк її проведення залежно від виду конкретної дії, необхідності отримання відомостей одноразово чи протягом певного часу, у межах, визначених ст. ст. 246, 249 КПК України. Строк проведення НСРД може бути продовжений у встановленому порядку особами, визначеними ст. ст. 246, 249 КПК України. При розгляді клопотання щодо продовження строку проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчому судді крім відомостей, вказаних у ст. 248 КПК України, надаються додаткові відомості, одержані в ході досудового розслідування.

Контроль за дотриманням строків і повноти виконання доручення слідчого, прокурора здійснюється також начальником уповноваженого оперативного підрозділу. У випадках неможливості виконання доручення, або його затримки керівник органу, якому доручено виконання негласної слідчої (розшукової) дії, повинен негайно повідомити прокурора та слідчого з обґрунтуванням причини і повідомленням про вжиття заходів до подолання перешкод у виконанні доручення. Прокурор має право заборонити проведення ще нерозпочатої негласної слідчої (розшукової) дії, оформивши своє рішення **вмотивованою постановою** (ст. ст. 110, 246, 249 КПК України). А також припинити подальше проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в

цьому відпала необхідність, та з інших підстав, викладених ним у постанові, що негайно надається керівнику органу, який проводить НСРД за дорученням слідчого, прокурора, або слідчому, який проводить зазначені дії безпосередньо (ст. ст. 246, 249 КПК України).

Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, який віднесений до повноважень слідчого судді, здійснюється головою чи за його визначенням іншим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, у межах територіальної юрисдикції якого перебуває орган досудового розслідування (ст. 247 КПК України). Ухвала слідчого судді щодо відмови в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не оскаржується. Постановлення слідчим суддею такої ухвали не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу після усунення недоліків чи порушень, зазначених слідчим суддею в ухвалі (ст. 248 КПК України). У постанові слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зазначених у п. 1.17, зазначається орган, який буде виконувати цю дію.

2. ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА СИСТЕМА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 246 КПК України).

Види негласних слідчих (розшукових) дій:

1. Негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України)

полягає в негласній (без відома особи) фіксації та обробці із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо.

накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України)

олягає в забороні установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора.

Огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України) полягає в негласному відкритті й огляді затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмці або знятті копії чи отриманні зразків, нанесенні на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнанні їх технічними засобами контролю, заміні речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду).

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж поділяється на:

- контроль за телефонними розмовами, що полягає в негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється;

- зняття інформації з каналів зв'язку, що полягає в негласному одержанні, перетворенні і фіксації із застосуванням технічних засобів, у тому числі встановлених на транспортних телекомунікаційних мережах, у відповідній формі різних видів сигналів, які передаються каналами зв'язку мережі Інтернет, інших мереж передачі даних, що контролюються.

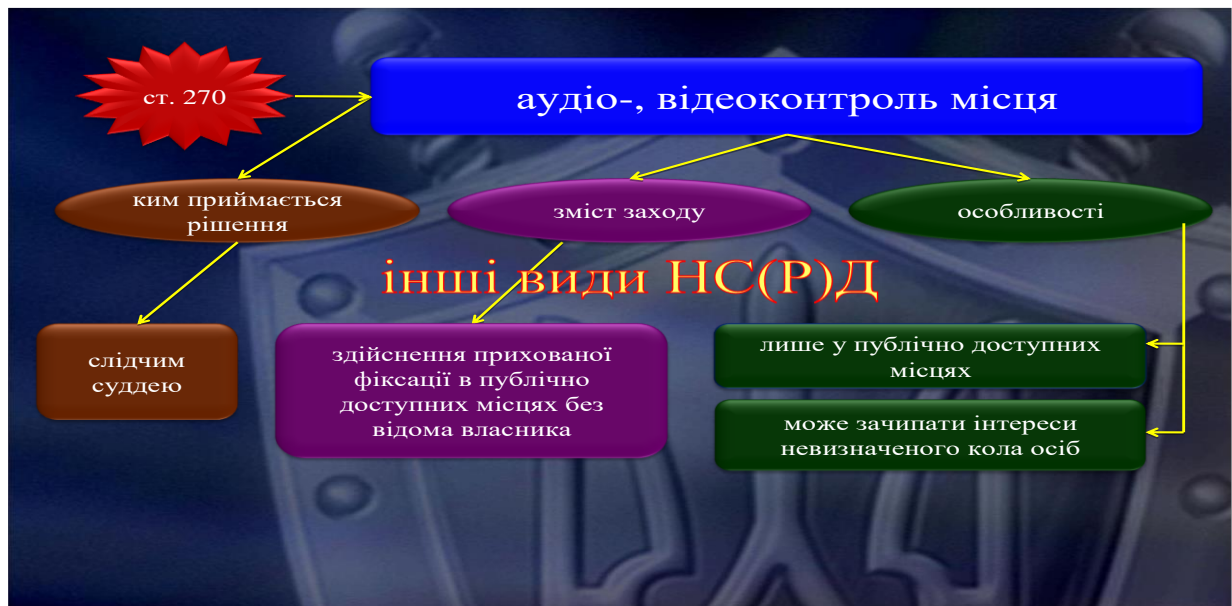

Зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України) полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) полягає в таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

Спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб.

Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України), полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях.

Спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

К

онтроль за вчиненням злочину (ст.271 КПК України):

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створять у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України) полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочинів, які вчинюються цими групами.

Виконання такого завдання здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови

прокурора зі збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу і не потребує дозволу слідчого судді.

3. ЗМІСТ ВИДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЩО ПРОВОДЯТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.

Негласні слідчі (розшукові) дії, що проводяться незалежно від тяжкості злочину

Зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України), полягає в одержанні інформації із електронних інформаційних систем, що містять відповідну інформацію, у тому числі із застосуванням технічного обладнання.

Відкриті джерела інформації вважаються найбільш обсяжними і затребуваними інформаційними каналами. За результатами експертних оцінок, розвідувальні служби з відкритих джерел добувають від 35 % до 95 % розвідданих.

Інтернет (від англ. Internet) – це всесвітня система взаємоз'єднаних комп'ютерних мереж, що ґрунтується на комплекті Інтернет-протоколів. Інтернет становить фізичну основу для розміщення величезної кількості інформаційних ресурсів і послуг, таких як взаємопов'язані гіпертекстові документи Всесвітньої павутини (World Wide Web – www) та електронна пошта. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «Інтернет» пояснюється як Усесвітня асоціація комп'ютерних мереж, інтегрована мережна павутина, яка складається з різних фізичних неоднорідних комунікаційних мереж, об'єднаних в єдину логічну архітектуру. Відповідно до проекту Закону про електронні комунікації (№ 2264 від 15.10.2019 р.), Інтернет – це глобальна комп'ютерна мережа, що надає різноманітні комунікаційні та інформаційні послуги і складається з менших комп'ютерних мереж, об'єднаних

із допомогою стандартизованих комунікаційних протоколів, основним з яких є IP – інтернет-протокол. З розвитком Інтернету пов'язують поширення терміна «кіберпростір», під яким розуміють штучне електронне середовище існування інформаційних об'єктів у цифровій формі, утворене в результаті функціонування кібернетичних комп'ютерних систем управління та обробки інформації. У Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кіберпростір визначається як середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем і забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних. Термін «кіберпростір» є поєднанням слів «кібер» і «простір». Слово «кібер» (від грецького κυβερ) означає над. Під простором розуміють необмежену протяжність; вільний великий простір, просторинь. Проте події у кіберпросторі відбуваються не на фізичних ділянках місцевості, а у певному специфічному середовищі.

У сучасних умовах кіберпростір також широко використовується злочинцями як місце вчинення протиправних діянь і містить сліди їхньої злочинної діяльності. Необхідність посилення боротьби зі злочинністю у кіберпросторі вимагає від правоохоронних органів розробки та впровадження в практичну діяльність нових оперативно-розшукових заходів і методів, які б ураховували специфіку функціонування кіберпростору. Кіберзлочинність в Україні сьогодні є однією з найбільших загроз національній безпеці в інформаційній сфері. Кіберпростір використовується для незаконної торгівлі людьми, наркотичними засобами, зброєю, розповсюдження дитячої порнографії, проведення різної екстремістської діяльності (зокрема пропаганди насильства, жорстокості, расової, національної, релігійної нетерпимості), порушення авторських прав тощо. Кількість злочинів, що вчиняється у кіберпросторі, зростає пропорційно кількості користувачів комп'ютерних мереж. Подальшій криміналізації кіберпростору сприяє низка характерних особливостей «віртуального» середовища:

- 1) транснаціональність Інтернету (відсутність кордонів, митниць, територіальна роз'єднаність груп людей);
- 2) уявна анонімність користувачів (як імена у мережі Інтернет використовуються псевдоніми (ніки));
- 3) наявність значної кількості користувачів, до яких легко можна довести свої ідеї, організувати їх для проведення якої-небудь акції, формувати громадську думку, навмисно дезінформувати, збирати інформацію);
- 4) законодавча неврегульованість такого середовища.

У сучасних умовах глобальної інформатизації суспільства надзвичайно актуальною стає проблема ідентифікації особи в мережі Інтернет. Чимало інтернет-сайтів для зручності користувачів застосовують систему ідентифікації за допомогою процедур «реєстрація/авторизація». Проблема використання подібного механізму ідентифікації користувача полягає в тому, що інформація про користувача надається лише ним, без процедури верифікації. У більшості

випадків користувачі в мережі Інтернет використовують псевдоніми (ніки). Попри те, потреба суспільства в підвищенні достовірності інформації вимагає розробки механізмів ідентифікації користувачів у мережі.

У реальному житті ми легко можемо отримати інформацію про особу, з якою маємо справу: за особистого спілкування ми можемо сформулювати уявлення про людину за зовнішнім виглядом, за необхідності ми можемо вимагати чи попросити надати необхідні документи, які містять перевірену інформацію. У мережі Інтернет таких можливостей у більшості випадків немає.

Для здійснення платіжних операцій за допомогою мережі Інтернет можуть використовуватися системи на основі банківських карток, смарт-карток, інтернет-банкінгу або «електронних» грошей.

Віднедавна спостерігається тенденція до збільшення шахрайських дій у мережі Інтернет, зокрема отримання персональної інформації (паролів, банківських рахунків або дамів із інформацією про власників кредитних карт тощо), шляхом розсилки електронних листів від імені банку, які містять посилання на підроблені сайти, що імітують роботу справжніх, – так званого «фішингу». Цьому сприяло стрімке поширення інтернет-аукціонів, «фінансових пірамід», використання небанківських електронно-платіжних систем.

Нова система боротьби з комп'ютерним шахрайством на основі обсяжних даних була розроблена в компанії Visa. На відміну від попередніх систем вона враховувала до 500 особливостей кожної транзакції і аналізувала те, що відбувається з точністю до окремих банкоматів. За рік система зупиняє шахрайські платежі на суму близько 2 млрд. доларів США.

У сучасних умовах використання мережі Інтернет оперативними та слідчими підрозділами правоохоронних органів є необхідною умовою успіху у сфері боротьби зі злочинністю. Також слід відрізнити організацію боротьби з кіберзлочинами та організацію здійснення ОРЗ та НСРД шляхом використання кіберпростору, адже останні можуть проводитись як у провадженнях про кіберзлочини, так і у справах про злочини, вчинені у звичайному середовищі. Так, слід зазначити, що роль оперативних і слідчих підрозділів у попередженні та розкритті злочинів шляхом використання кіберпростору сьогодні не можна назвати достатньою. Здебільшого це пояснюється браком відповідних спеціалістів в оперативних і слідчих підрозділах Національної поліції, які б одночасно мали професійні знання комп'ютерних технологій та навички оперативної роботи.

Викриття злочинця, який активно використовує комп'ютерні засоби в повсякденному житті, зокрема для досягнення злочинних цілей, потребує системного аналізу інформації в інформаційно-телекомунікаційних мережах.

Окремо слід зазначити, що правоохоронним органам, зокрема органам Національної поліції, у сучасних умовах не слід використовувати Інтернет лише як додаткове джерело інформації, а як спеціальний засіб здійснення психологічного впливу на учасників кримінальних структур шляхом ведення активної роботи на форумах і чатах.

Інноваційною технологією пошуку викрадених речей та встановлення причетних до цього осіб є вивчення пропозицій інтернет-крамниць та аукціонів.

У випадку, якщо такий ОРЗ обмежує конституційні права громадян, він проводиться тільки на підставі ухвали слідчого судді. У разі підтвердження, наприклад, інформації про те, що на продаж виставлені викрадені культурні цінності, можна здійснювати контроль залишеної продавцем поштової скриньки (за наявності судового рішення).

У сучасних умовах правоохоронні органи використовують Інтернет не лише як додаткове джерело інформації, а також як спеціальний засіб здійснення ОРЗ та НСРД шляхом використання кіберпростору. Згодна з науковцями, що найбільш ефективним є спостереження з використанням спеціального обладнання, встановленого на боці провайдера телекомунікацій.

Підсумовуючи викладене, зазначимо: 1) мережа Інтернет є об'єктом ОРД як система суспільних відносин інформаційного суспільства в інформаційному просторі, що містить відомості про злочини та осіб, які їх учинили, й виявлення яких вимагає здійснення оперативними та слідчими підрозділами оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій безпосередньо в кіберпросторі; 2) оперативні та слідчі підрозділи використовують мережу Інтернет не лише для пошуку оперативно-розшукової інформації, а й як спеціальний засіб здійснення ОРЗ і НСРД у кіберпросторі; 3) під оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими (розшуковими) діями в мережі Інтернет розуміється комплекс дій, які здійснюються оперативними підрозділами у кіберпросторі з метою пошуку доказів (предметів, обставин тощо), що свідчать про факти вчинення злочинів і вказують на причетних до них осіб.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) полягає в застосуванні технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу, систем зв'язку та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна

встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження. Негласні слідчі (розшукові) дії, лише передбачені статтями 268 (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу), 269 (спостереження за особою, річчю або місцем) у виняткових невідкладних випадках, визначених статтею 250 КПК України дозволяється проводити до постановлення ухвали слідчого судді.

Порядок, тактика та методика проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодія уповноважених оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, прокурора на їх проведення, з особами (підрозділами), що залучаються до проведення таких дій, регулюються окремим нормативно-правовим актом органів, у складі яких перебувають уповноважені оперативні підрозділи.

Розпізнання події злочину, пов'язане з наявністю в осіб, причетних до його вчинення, засобів мобільного зв'язку, має певні особливості.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативним підрозділам для виконання завдань ОРД за наявності передбачених законом підстав надається право зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж (п. 9), здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (п. 12). Під зняттям інформації з транспортних телекомунікаційних мереж розуміється спостереження, відбір і фіксація змісту інформації уповноваженими оперативними підрозділами із використанням у встановленому законодавством порядку відповідних технічних засобів, а також одержання, перетворення і фіксація різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж забезпечує контроль, конспіративне перехоплення та фіксацію з використанням технічних засобів телефонних розмов, що передаються засобами стаціонарного

та рухомого (мобільного) зв'язку, а також інших даних, котрі передаються каналом зв'язку, що контролюється (SMS, MMS, факс, модемний зв'язок).

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування, а саме: • номер абонента в телефонній мережі загального користування у форматі: код країни – код зони або оператора – номер абонента в мережі; • міжнародний ідентифікаційний номер мобільного терміналу (IMEI); • міжнародний ідентифікаційний номер мобільного абонента (IMSI)³

Відповідно до роз'яснення п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 28.03.2008 р. - отримання уповноваженими оперативними підрозділами інформації про з'єднання абонентів телекомунікацій навіть без розкриття змісту повідомлень, згідно зі змістом Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», може здійснюватись лише за рішенням суду. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж із метою контролю та фіксації інформації, що передається через Інтернет та іншими мережами передачі даних, може здійснюватись за ідентифікаційними ознаками, аналогічними тим, за якими проводиться контроль за телефонними розмовами.

За результатами проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж складається протокол, у якому зазначаються: місце і час проведення цього ОТЗ, правові підстави здійснення, описуються отримані результати або розшифровуються окремі епізоди звукозапису розмов, що містять інформацію, яка має значення для ОРД і кримінального провадження.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, НАБУ, ДБР та органів безпеки.

Керівники та працівники операторів телекомунікаційного зв'язку зобов'язані сприяти виконанню дій зі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, уживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

КПК покладає на керівників і працівників операторів телекомунікаційного зв'язку обов'язок сприяти виконанню дій зі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, уживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та змісту отриманої інформації, а також, із метою забезпечення подальшого використання у кримінальному судочинстві, зберігати отриману інформацію в незмінному вигляді.

Дозвіл на проведення НСРД, передбачених статтями 263 та 268 КПК, надає слідчий суддя суду апеляційної інстанції, дозвіл на вжиття дій, передбачених ст. 159 та п. 7 ч. 1 ст. 162 КПК, надає слідчий суддя суду першої інстанції. Крім того, тимчасовий доступ надається до документів, які містять інформацію про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг (отримання послуг, їхню тривалість, зміст (вихідні чи вхідні з'єднання, SMS, MMS тощо), маршрути

передавання тощо) і не дають змоги втрутитися у приватне спілкування (отримати доступ до змісту інформації, яка передається).

Статтями 159, 162 КПК передбачено отримання інформації про зв'язок (зокрема про місцезнаходження радіоелектронного засобу), що відбувся в минулому (постфактум), на той час як установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу передбачає локалізацію (моніторинг) місцезнаходження радіоелектронного засобу в режимі реального часу (тобто інформацію про те, де перебуває відповідний засіб на момент спостереження за ним).

Водночас однією із актуальних проблем є те, що оператори мобільного зв'язку не вважають своїми обов'язками питання із налагодження тісного співробітництва з оперативними підрозділами Національної поліції, не завжди повною мірою розкривають усі наявні можливості технічного обладнання для розкриття злочинів. Сучасні GPS-технології можуть допомогти виконати пошук телефону через супутник.

Визначемо пристрої, які можуть зберігати цифрові (електронні) докази.

Комп'ютерна система містить апаратне та програмне забезпечення, які обробляють дані і охоплюють, зокрема:

- 1) контейнер, який містить плати, мікропроцесори, жорсткий диск, пристрої пам'яті та інтерфейсні підключення;
- 2) монітор або відеодисплей;
- 3) пристрої зберігання даних:
  - жорсткі диски;
  - зовнішні жорсткі диски;
  - знімні носії (дискети; Zip-диски; компакт-диск; Digital Versatile Disc);
  - флеш-накопичувачі (звичайні флеш-накопичувачі; USB 2.0; USB 3.0; USB Type C; інші види флеш-накопичувачів);
  - карти пам'яті; міні-надійної цифрової карти; мікронадійної цифрової карти; компактні флеш-карти);
- 4) портативні пристрої (мобільні телефони або смартфони, можуть бути перезаписані або видалені, коли пристрій залишається увімкненим; мобільні телефони і смартфони можуть мати програмне забезпечення, яке може бути активовано віддалено);
- 5) периферійні пристрої (клавіатура і миша; принтер; сканер; мікрофони; USB хаби і FireWire; веб-камери; читачі карти пам'яті; VoIP пристрої);
- 6) інші пристрої (стрічкові накопичувачі даних; обладнання для спостереження; цифрові фотоапарати; відеокамери; цифрові аудіореєстратори; цифрові відеореєстратори; МРЗ-плеєри; супутникові аудіо, відеореєстратори; карти до- ступу; відеоігрові приставки; гарнітура комп'ютерного чату; клавіатура, миша, і відео (КМ) перемикач обміну; сім- картридер; приймач глобальної системи позиціонування (GPS); зчитування відбитків великого пальцю; довідковий матеріал);
- 7) комп'ютерні мережі (мережевий концентратор; мережева карта ноутбуку і мережевий кабель; Інтернет-модеми; мережевий комутатор і блок

живлення; бездротові точки доступу; бездротовий мережевий сервер; бездротові карти і пристрої; бездротова карта для ПК; бездротовий USB-пристрій; спрямована антена для бездротової карти).

Корисними для розслідування доказами можуть бути об'єднані в мережу комп'ютери з підключеними до них пристроями, а також дані, які вони містять, а саме: програмне забезпечення; документи, фотографії, файли зображень; повідомлення електронної пошти та додатки; бази даних; фінансова інформація; історія відвідувань Інтернет-сторінок; файли журналів подій, логи чатів, списки друзів; дані, що зберігаються на зовнішніх пристроях.

Як докази також можуть бути використані: функції і можливості пристроїв; будь-яка інформація ідентифікації, пов'язана з комп'ютерною системою; компоненти і з'єднання, зокрема Інтернет-протоколу (IP) та адреси локальної мережі (LAN), пов'язані з комп'ютерами і пристроями; налаштування трансляцій; адреси карти доступу до середовища (MAC) або мережевої карти (NIC).

4.ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПІДСТАВИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Питання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій вирішується на основі вже отриманої гласної чи негласної інформації, письмових доручень правоохоронних органів, слідчих та посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, запитів міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав.

Закон дозволяє проведення негласних слідчих (розшукових) дій при наявності необхідних підстав для їх проведення і використання відповідних засобів та інформаційних технологій, тобто для початку цих дій суб'єкти їх проведення повинні мати якісь законні приводи. Законні підстави негласних слідчих (розшукових) дій є гарантією дотримання законності при їх проведенні.

Кожна з підстав має свої особливості і різну питому вагу, що обумовлюється здебільшого завданнями, цілями і способами здійснення кримінального судочинства. Негласні слідчі (розшукові) дії, відповідно до КПК, проводяться оперативними підрозділами за дорученням суб'єктів кримінального провадження (ст. 41 КПК).

Для виконання завдань кримінального судочинства в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій теж необхідні підстави, перелік яких передбачено статтею 246 КПК України.

Необхідно констатувати, що *законодавець дає перелік підстав проведення оперативно-розшукової діяльності в частині другій ст. 6 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», але не дає переліку підстав для здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, тому практично негласні слідчі (розшукові) дії мають підстави, аналогічні до підстав проведення оперативно-розшукової діяльності.*

Підстави поділяють на **фактичні і юридичні (документальні).**

Фактичні підстави – це об'єктивні безпосередні причини проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що представлені у вигляді інформації про ознаки конкретних протиправних діянь або вказівок законодавця.

Фактичну інформацію про підготовку чи вчинення нестановленими особами злочину можна вважати достатньою, якщо визначеними є: подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину); винність звинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і мотиви злочину; обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності звинуваченого; характер і розмір завданої шкоди.

Слід мати на увазі, що проводити негласні слідчі (розшукові) дії можна при визначенні лише тих обставин злочину, що входять у предмет доказування і встановити які іншим шляхом неможливо або надто утруднено.

Отже, фактичними підставами проведення НСРД, **є наявність достатніх відомостей в матеріалах кримінального провадження, що свідчать про можливість досягнення мети відповідної НСРД.**

Достатність таких відомостей визначається їх здатністю формувати в уповноваженого суб'єкта внутрішнє переконання про можливість досягнення цієї мети.

Джерелами отримання таких відомостей (зміст фактичних підстав) можуть бути: заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим чи прокурором обставин, що можуть свідчити про його вчинення; результати процесуальних дій, у тому числі й НСРД; результати конфіденційного співробітництва; матеріали ОРД тощо.

Необхідно підкреслити, що проведення будь-якої НСРД допускається тільки при наявності одночасно і приводу, і підстави.

Приводи – це передбачені законодавством або нормативними актами фактичні відомості, які надійшли від джерел (гласних або негласних), оформлені документально та містять відомості про підстави для проведення НСРД.

Юридичними (документальними) підставами проведення НСРД є:

По-перше – відповідні положення чинного кримінального процесуального законодавства, що регламентують як загальні положення проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному судочинстві, так і передбачають провадження певної НСРД.

До юридичних підстав проведення НСРД відносимо, зокрема такі законодавчо визначені умови їх проведення, як:

- 1) розслідування злочину відповідної тяжкості;
- 2) наявність такої сукупності фактичних даних, яка дозволяє слідчому, прокурору, слідчому судді дійти висновку про ймовірність того, що під час його проведення можуть бути отримані фактичні дані, що за результатами перевірки й оцінки можуть бути змістом доказів у кримінальному провадженні;
- 3) відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

По-друге, юридичною підставою проведення НСРД є *постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії*, що містить відомості, передбачені ст. 251 КПК України, або *ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії*, винесена на підставі відповідного *клопотання слідчого, прокурора* (ст.ст. 248, 249 КПК України).

Отже, **юридичні підстави** – це передбачені Кримінальним процесуальним кодексом та оперативно-розшуковим законодавством джерела інформації (як правило, документально оформлені), що надійшли до слідчого, прокурора і містять зведення про фактичні підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

До їх числа відноситься наявність: відкритого кримінального провадження, доручення слідчого, прокурора або ухвали суду. Наявність зазначених підстав проведення НСРД є обов'язковою для їх проведення. Більше того, відсутність у матеріалах кримінального провадження ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення відповідної НСРД, відповідної постанови прокурора призводить до невизнання судом результатів НСРД допустимими доказами.

Так, **наприклад**, у кримінальному провадженні по обвинуваченню гр. Д. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 307, ч. 2 ст. 307 КК України проведено низку НСРД, у тому числі й контроль за телефонними розмовами гр. Д. Проте сторона обвинувачення не надала суду ухвалу слідчого судді, на підставі якої ця НСРД проводилася, що позбавило суд можливості перевірити законність проведення НСРД. Суд не взяв отримані результати до уваги як такі, що докази отримані не в порядку, передбаченому законом.

Якщо мова йде про засоби отримання інформації про злочин, застосування яких пов'язане із втручанням у приватне життя особи, яка потрапила до сфери кримінального судочинства, то підстави їх проведення повинні бути чітко визначені законодавством та не повинні мати жодних обмежень доступу до них.

Відповідно до ст.246 Кримінально-процесуального кодексу підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій дещо вужчі, ніж, наприклад, підстави здійснення ОРД. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 269, 270, 271, 272 КПК, а також ті, рішення про проведення яких приймає слідчий суддя, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Докази у рамках кримінального провадження повинні відповідати певним вимогам, що забезпечують їх безперешкодне використання у кримінальному судочинстві. Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК, недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посылатися суд при ухваленні судового рішення.

Враховуючи зазначене, важливе значення мають юридичні (документальні) підстави, а саме:

– **наявність заяви чи повідомлення, зареєстрованого у встановленим законом порядку.** Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення (відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається);

– **наявність запису у Єдиному реєстрі досудових розслідувань.** Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше одного дня після подання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. (положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства). Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

– дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та розпочав розслідування; інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань;

- наявність факту фіксації у Єдиному реєстрі досудових розслідувань дати внесення інформації та присвоєння номера кримінального провадження;

- повідомлення прокурора слідчим у письмовій формі про початок розслідування, підставу початку розслідування;

- у випадку, якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, необхідною підставою є факт передачі невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності наявних у нього матеріалів до органу досудового розслідування та наявність доручення на проведення досудового розслідування. У разі необхідності проведення негласної слідчої (розшукової) дії суб'єкти кримінального провадження виносять клопотання. Розгляд клопотань (який віднесений згідно з положеннями Глави 21 КПК до повноважень слідчого судді), здійснюється головою чи за його визначенням іншим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії здійснюється таким чином:

- *слідчий суддя* зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання (розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання;

- *у клопотанні зазначаються:* найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; стислий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правова кваліфікація злочину з зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину; вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення; обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в іншій спосіб; відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самотійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили;

- *до клопотання слідчого, прокурора додається* витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання;

- *слідчий суддя постановляє* ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: вчинений тяжкий або особливо тяжкий злочин; під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самотійно або у сукупності з іншими доказами матимуть суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин.

Що стосується ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, то вона повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України:

– ***ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна містити відомості про:*** прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням; злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого виноситься ухвала; особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;

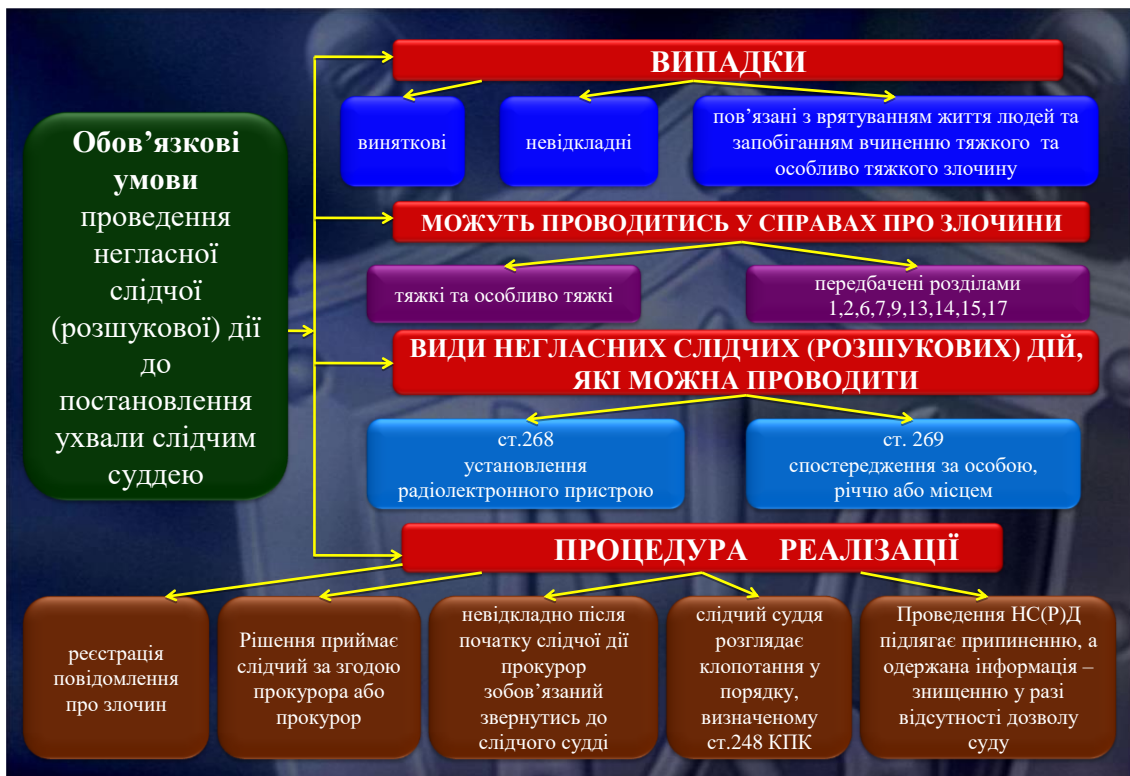
– ***строк дії ухвали*** (строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати два місяці; якщо слідчий, прокурор вважає, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії слід продовжити, то слідчий за погодженням з прокурором або прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про прийняття ухвали згідно з вимогами статті 248 КПК; загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати шести місяців);

– крім відомостей, вказаних у статті 248 КПК, слідчий, ***прокурор повинен надати додаткові відомості***, які дають підстави для продовження негласної слідчої (розшукової) дії;

– ***прокурор зобов'язаний*** прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо у цьому відпала необхідність;

– ***у виняткових невідкладних випадках, передбачених КПК та пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину***, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII *Особливої частини Кримінального кодексу України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора.*

Проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді на підставі ст. 250 КПК України не може вважатися таким, що проводилося без необхідної юридичної підстави (ухвали слідчого судді), оскільки юридичною підставою в цьому випадку є положення ст. 250 КПК України та винесена після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії ухвала слідчого судді.

У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 248 КПК.

Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому статтею 255 КПК.

Ст. 251 КПК визначає вимоги до постанови слідчого, прокурора про проведення зазначених дій.

Постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна містити:

- найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- правову кваліфікацію злочину із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких проводитиметься негласна слідча (розшукова) дія;
- початок, тривалість і мету негласної слідчої (розшукової) дії;
- відомості про особу (осіб), яка буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію;

– обґрунтування прийнятої постанови, в тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; вказівку на вид негласної слідчої (розшукової) дії, що проводиться;

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим статтею 252 КПК.

За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися з забезпеченням конфіденційності даних про таку особу в порядку, визначеному законодавством (проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів);

Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками ***не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення вказаних НСРД*** передаються прокурору, який вживає заходів до збереження отриманих в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні.

Таким чином, в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється доказування. Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.